

VINTILĂ I. C. BRĂȚIANU ȘI PREMIZELE MODIFICĂRII LEGISLAȚIEI ASUPRA RESURSELOR NATURALE (1895-1924)

REMUS PETRE CÎRSTEA*

Judecând istoria folosirii resurselor energetice naturale, prin urmare și a petrolului, se poate spune că, la începutul acesteia, actorul principal a fost exploratorul pionier, inventator sau norocos în domeniul petrolier și pe terenurile petrolifere.

Odată cu debutul secolului al XX-lea, actorii principali vor fi societățile de exploatare și comercializare, naționale, pan-continentale ori mondiale și statele lumii, marile puteri și, din ce în ce mai des, până în zilele noastre, state mici conștiente și stăpâne pe resursele lor naturale. George Clemenceau, prim-ministrul francez la Conferința de Pace de la Paris, remarcă faptul că Antanta a „câștigat războiul pe o mare de petrol”¹.

Până în 1924, Vechiul Regat și România Mare vor fi și un teatru de război și un partener de negociere pentru controlarea și exploatarea cât mai avantajoasă a resurselor de combustibili fosili lichizi aflate pe teritoriul românesc. În primul deceniu al secolului al XX-lea, grupări politice românești, liberale sau conservatoare, interesate să dezvolte industria petrolieră, vor căuta să păstreze piețele tradiționale ale petrolului românesc din Europa și prețuri de export convenabile, sprijinindu-se pe capitaluri germane și austriece, sub presiunea apogeei primei ofensive comerciale a trustului american *Standard Oil*.

Puterile Centrale vor încerca să-și consolideze poziția din România în timpul primului război mondial și vor desfășura operațiuni militare orientate strategic către cucerirea bazinelor petrolifere românești.

Instituirea economiei de război coincide cu sporirea eforturilor de înfrângere a României². Prevederile tratatului de pace de la Buftea-București din 7 mai 1918 anunță cucerirea și împărțirea între Centrali a resurselor naturale românești.³

Având interese strategice și economice similare, Aliții din cadrul Antantei au insistat ca, în timpul retragerii din Muntenia, toate capacitățile industriei petroliere românești, indiferent de capitalul investit, să fie distruse. Paguba s-a ridicat la suma de aproape 600 milioane lei aur⁴.

* Muzeul Județean Argeș, Pitești.

¹ Rene Sedillot, *Istoria petrolului*, Editura Politică, București, 1979, p. 179.

² H. Ludendorff, general, *Amintiri din război*, vol. I, Editura „Răspândirea culturii”, București, 1919, p. 339.

³ Gheorghe Buzatu, *România și trusturile petroliere internaționale până în 1929*, Editura Junimea, Iași, p. 15.

⁴ *Ibidem.*, p. 39.

Tot diplomația pentru petrol a dirijat, din subteran, proporțiile reparațiilor de război de după Conferința de la Paris, deschiderea ori închiderea unor căi de refacere economică sau de consolidare a statului național unitar român⁵. Pentru a se obține avantaje economice, doar 13 miliarde lei aur au fost recunoscuți de comisia de reparații, deși cheltuielile războiului pentru România s-au ridicat la 72 miliarde lei aur⁶. Prin acordul secret franco-britanic din 6-8 aprilie 1919 și prin Conferința de la San Remo (24 aprilie 1920), semnarii își împart egal toate concesiunile pe care le vor obține în România, Galiția și Rusia sovietică⁷. Oricare ar fi fost pretendenții, producția de produse petroliere a României va crește cu 500% până în anul 1921, față de anul 1900.

Efectele primul război mondial asupra economiei românești și, mai ales, asupra industriei petroliere au putut fi anulate doar prin aplicarea Programului avansat încă din 1911 de către Vintilă I. C. Brătianu și Constantin Hălăceanu și proiect publicat de cei doi autori în lucrarea *Politica de stat în industria petrolului*⁸. În acel deceniu, capitalurile străine dețineau 94% din totalul investițiilor din industria petrolieră dezvoltată în România⁹ și însuși Vintilă Brătianu recunoștea, în anul 1923, cităm „că în România s-a afirmat mai mult teoretic o politică de stat, - poate cea dintâi din Europă, dar, pentru punerea ei în aplicare, trebuie să recunoaștem că nu am făcut decât foarte puțin”¹⁰.

Mentorul politicii economice liberale se referea la legea Carp¹¹, din anul 1895, primul mecanism economic-financiar, pornit legislativ, care declanșează însemnate exploatări miniere și petroliere și primul fluxul important de capital străin, financiar și tehnologic, mai ales în industria petrolieră. Proprietarul terenului dispunea liber de zăcămintele de petrol din subsol¹² (conform Articolul nr. 65 din legea Carp).

Considerăm deosebit de important să menționăm *in extenso* concluziile lui Vintilă I. C. Brătianu¹³ asupra organizării industriei petroliere și a exploatărilor petrolifere în România spre ajutorul resurselor umane și financiare autohtone și prin interesarea celor străine în același sens, concluzii publicate prima oară în 1919, în cartea sa *Petrolul și politica de Stat*.

„Concluziuni

Este timpul credem să sintetizăm acțiunea viitoare a Statului, în vederea unei soluționări românești a chestiunii petrolului. Vom distinge de la început în acțiunea Statului două direcțiuni convergente:

⁵ Valeriu Florin Dobrinescu, *România la Conferințele de pace. (Paris: 1919-1920, 1946-1947)*, Editura Neuron, Focșani, 1996, p. 130.

⁶ Gheorghe Buzatu, Ioan Scurtu, *Istoria Românilor în secolul XX*, Editura Paideia, București, 1999, p. 93.

⁷ Gheorghe Buzatu, *op. cit.*, p. X.

⁸ Vintilă I. C. Brătianu, *Scrieri și cuvântări*, II, Imprimeriile „Independența”, București, 1938, p. 299-438.

⁹ Gheorghe Buzatu, *România și trusturile petroliere internaționale până în 1929*, Editura Junimea, Iași, p. 71.

¹⁰ Idem.

¹¹ P. P. Carp, titular al ministerului Agricultură, Industrie, Comerț și Domenii, 18 decembrie 1881- 3 octombrie 1895. (Ion Marnina, Ion Bulei, *op. cit.*, p. 179)

¹² Gheorghe Buzatu, *op. cit.* p. 33.

¹³ Vintilă I. C. Brătianu, *Scrieri și cuvântări*, vol. II, Imprimeriile „Independența”, București, 1938, p. 411-413.

O acțiune directă de ocrotire și de determinare a condițiilor cele mai favorabile, pentru dezvoltarea viitoare a industriei petrolului și o acțiune indirectă de îndrumare și de înlesnire a inițiativelor naționale.

Acțiunea directă intră mai întâi în cadrul măsurilor legale și regulamentare pe care Statul poate să le ia ori când, în vederea bunei rândueli unor interese generale și de influența lor vor beneficia toate exploatările din țară, oricare ar fi origina capitalurilor cu care lucrează.

Această acțiune directă trebuie apoi să se învedereze prin:

1. Concentrarea în mâna Statului și transformarea în serviciu de interes public, a tuturor mijloacelor de transport și înmagazinare. (Vagoane-cisterne, conducte având caracter de interes public, stațiuni de încărcare).

2. Completarea treptată a instalațiilor portului de petrol din Constanța.

3. Studiarea cât mai grabnică a conductelor de țiței și derivate la mare, împreună cu mijloacele necesare pentru punerea în echilibru a celor două grupuri de rafinerii din țară și din Constanța.

4. Utilizarea legii de contingentare la timpul necesar, pentru o mărginire a rafinărilor existente, la capacitatea actuală de lucru și limitarea celor de la mare în consumul intern de lampant. (Aceasta ca măsură de protejare a industriei mici și mai ales mijlocii de rafinaj).

5. Aplicarea consecințelor care decurg din principiile a stei legi, în caz când situația privilegiată creată rafineriilor existente, le-ar împinge să execute o acțiune condamnabilă asupra consumatorilor. (Modificarea legii în sensul extinderii prețului maximal de vânzare, de la fabrici la depozite; eventual monopolul Statului asupra vânzărilor de lampant).

6. Stabilirea unui program bine chibzuit de explorări și determinări geologice ale zăcămintelor de petrol. Paralel cu lucrările pentru determinarea geologică, Statul va trebui să execute în fiecare an printr-un serviciu anumit, sondaje pentru găsirea zăcămintelor de petrol de pe proprietățile sale și pentru studiarea stratigrafiei și regimului apelor.

Se va organiza acest serviciu în așa fel, ca să poată executa asemenea sondaje de recunoaștere chiar pe terenurile particulare, stabilindu-se condițiuni de plată cât mai lesnicioase.

7. Cadastrarea proprietăților particulare, care cad în zonele de petrol și determinarea perimetrelor minimale și solidare de exploatare.

8. Alcătuirea legii de încurajare industrială și regulamentelor de administrație și politie minieră, așa ca să asigure o întrebuintare cât mai largă a elementului național, în industria și comerțul petrolului.

9. Crearea cu ajutorul capitalului românesc, a unui institut de credit industrial ale cărui operațiuni se vor întinde asupra instalațiilor, mărfurilor de petrol și terenurilor constatate ca petrolifere.

10. Dezvoltarea și perfecționarea învățământului tehnic-profesional și comercial, apropiindu-l cât mai mult de nevoile practice ale industriei și comerțului.

11. Păstrarea independenței exploatărilor noastre aparte de influența și controlul strein, lăsând însă puțința înțelegerii de vânzare cu grupările din afară.

Acțiunea indirectă a Statului, pe care am caracterizat-o mai sus ca operă de îndrumare și de înlesnire, mai ales pentru activitatea viitoare a capitalului românesc, cere ca acești doi factori să se găsească în atingere continuă și să-și completeze mijloacele de lucru și cercurile lor de influență”.

Controlarea și corelarea celor doi factori amintiți mai sus de către Vintilă I. (Brătianu va fi realizată doar în condițiile unei analize și a refacerii economiei României Mari și ale unei reforme legislative destinată stimulării acumulărilor de capital în industria petrolieră subordonată intereselor naționale.

România va fi până în anul 1922 principalul producător de petrol și producător de petroliere din Europa¹⁴. Capacități industriale petroliere și terenuri din Vechiul Regat și din România Mare, aparținând statelor învinse, vor trece în patrimoniul statului român sau în administrarea unor companii aparținând aliaților, după Conferința de Pace de la Paris. În timpul lucrărilor Conferinței și pe parcursul negocierilor privind tratatele de pace, relațiile dintre România și marile puteri ale Antantei au fost tensionate de presiunile reprezentanților acestora, dictate de propriile interese în controlarea petrolului românesc¹⁵. Vechile alianțe erau înecate în petrol¹⁶.

Regimul minier până la 1918 conținea 19 legi și va putea fi modificat abia după promulgarea Constituției din 1923, respectiv, potrivit art. 20, devenit 19 ulterior¹⁷. Regimul minier constituțional impus de liberali în lucrările Delegațiunii Comisiei de revizuire a Constituției au fost respectate până anii '30.

Naționalizarea subsolului a adus statului român peste 150.000 de hectare de terenuri petrolifere, în cea mai mare parte neexplorate¹⁸ și poziția de a putea negocia cât mai favorabil dobândirea de tehnologie și de capital din străinătate.

Mai ales după primul război mondial, România suferea, într-adevăr, de o acută criză de capitaluri pentru soluționarea căreia nu erau decât două căi.

Una, de participare necondiționată a capitalului străin, rămasă în istorie sub denumirea de politica „porților deschise” și alta, cunoscută sub formula „prin noi înșine”, de acceptare a finanței internaționale în cadrul unei colaborări limitate¹⁹.

Între avantajul de a avea capital imediat, însă străin, și necesitatea obiectivă și vitală consolidării factorilor naționali era de preferat a doua soluție și aceasta pentru faptul binecunoscut că România interbelică era o țară destul de bogată „pentru ca să ne putem în timp crea un capital mobilier suficient nevoilor noastre; nu atât de bogată ca să ne permitem sacrificarea bunurilor ce avem către străini numai pentru a pune capăt mai repede unei situațiuni grele”²⁰.

Dezvoltarea economică a României Mari are ca vectori partide politice grupate în jurul celor două proiecte economico-financiare: *Prin noi înșine* (P. N. L.) și *Porți deschise* (partidele politice din opoziție, din perioada 1922-1928).

¹⁴ Gheorghe Buzatu, *op. cit.*, p. 9.

¹⁵ *Idem*, p. 114

¹⁶ Gheorghe Buzatu, *Problema petrolului românesc la Conferința de Pace de la Paris din 1919*, în A. I. I. A „A. D. Xenopol”, tom VII / 1970, Iași, p. 225.

¹⁷ Constituția a fost promulgată în ziua de 28 martie 1923, prin Decret Regal nr. 1360.

¹⁸ Gheorghe Buzatu, *op. cit.*, p. 136.

¹⁹ Ioan Saizu, *Politica economică a României între 1922 și 1928*, Editura Academiei R. S. R., București, 1981, p. 38.

²⁰ Al. Topliceanu, *Bogățiile României și capitalul străin*, în *Democrația*, XV, 1927, 7-8, p. 89.

Folosind calul troian al capitalului, Marile Puteri vor încerca să limiteze și interesele economice ale României. Dacă a treia decadă a secolului este dominată de Partidul Național Liberal, activitatea partidelor din opoziție va deschide porțile intereselor Marilor Puteri, reprezentate de state ori de companii petroliere transnaționale, mai ales pentru a slăbi puterea economică a liberalilor și nu din cauza imposibilității găsirii și a refacerii capitalurilor românești²¹.

Analiza resurselor de capital românesc și a resorturilor politicii economice liberale conduc către afirmarea faptului că politica „prin noi înșine” nu era o cerință de conjunctură, tipică perioadei 1922-1928, ci o linie de forță a doctrinei liberale, bazată pe teza colaborării echitabile între stat și capitaluri autohtone, pe de-o parte și capitalurile străine, pe de altă parte.

Dovezi există în programele mai vechi ale P. N. L., cu precizarea că, după Marea Unire, prevederile și principiile formulei au fost exprimate mai categoric²².

Controlarea fluxului de capital străin necesar urma să se facă, în deosebi, prin recunoașterea drepturilor capitalului românesc, mai ales liberal, aspect exprimat elocvent de unul din senatorii care preciza în ședința din 17 iunie 1924: „Cine vrea să vie la noi, e liber, dar să știe că e la noi acasă!”²³.

Cu toate acestea, trebuie să menționăm că, mai ales în anii guvernării 1922-1926, în cadrul P. N. L. nu a existat un punct de vedere comun privind raporturile dintre capitalurile românești și cele străine. Existau două tendințe. Pe de-o parte, preponderența capitalului național în economie, tendință care-l avea ca exponent pe Vintilă I. C. Brătianu, iar pe de alta, acordarea de avantaje și garanții de profit capitalului străin, postulându-se că economia nu se putea dezvolta fără participarea acestuia, tendință apărută, cu precădere, de Tancred Constantinescu²⁴.

Răspunsul asupra proporției participării capitalurilor străine a fost tot diferit. Adepții concepției lui Vintilă I. C. Brătianu au arătat că cercurile financiare internaționale, sub protecția unui guvern cu un program economic bine definit, puteau participa în cadrul unor „organizațiuni cu caracter național și nu ca o organizațiune străină în afară de interesele generale și permanente ale statului român”²⁵.

„Capitalul străin”, remarca Vintilă I. C. Brătianu în 1923, trebuie atras „în cadrul programului ce ne convine”²⁶, îndeosebi pentru plata externe ale tehnologiilor importate pentru noile capacități de producție industrială românești, pentru finanțarea

²¹ Vezi I. Saizu și C. Botez, *Cu privire la politica economică „prin noi înșine” în anii 1922-1928*, în *Analele științifice ale Universității „AL. I. Cuza” din Iași*, Seria Istorie, XV, 1969, 2, p. 245; I. Saizu, *Considerații asupra politicii „prin noi înșine”*, în *perioada 1922-1928*, în „Studii”, 26, 1973, 2, p. 321.

²² *Naționalismul economic și doctrina partidelor politice din România. Rezultatele politicii economice de la 1859 la 1930*, Imprimeriile Independența, București, 1930, p. 45 și 57; *Manifestul Partidului Național-Liberal către alegătorii din România*, București, 1920, p. 5; Biblioteca Centrală de Stat (în continuare se va cita: B. C. S.), fond. St. Georges, P. N. L. Programe și declarații, 1863-1933, pachet XLV, dosar 4, f. 65, 72-73; *Viitorul*, 1 decembrie 1921; *Aurora*, 25 iunie 1927.

²³ *Legea minelor cu expunere de motive*, București, 1924, p. 220.

²⁴ *Contribuții la istoria capitalului străin în România de la sfârșitul primului război mondial până la ieșirea din criza economică din 1929-1933*, Editura Academiei Române, București, 1960, p. 38-40; I. Saizu, *op. cit.*, p. 335-336.

²⁵ *Naționalismul economic...*, p. 59.

²⁶ Arhivele Naționale Istorice Centrale, (în continuare se va cita A. N. I. C.), Fond Casa Regală, Dosarul nr. 9/1923, f. 7-8.

lucrărilor mari, pentru consolidarea datoriilor și pentru înzestrarea în condiții mai ușoare a României²⁷.

Ministrul de finanțe Vintilă I. C. Brătianu diviza capitalul străin potrivit criteriilor de utilizare, pe de o parte, în cel de care avea statul nevoie pentru înzestrarea sa și căruia i se îngăduia accesul la noile lucrări industriale și pe de altă parte, în cel necesar participării la exploatarea intensivă a resurselor naturale. „Principiul colaborării”, - sublinia mentorul doctrinei economice liberale - „trebuia să fie cu întreprinderea să aibă caracter real național, în care inițiativa străină participă în rolul ei adevărat util, adică pentru utilaj, pentru educația personalului național prin experiența ce au și pentru capitalul ce lipsește și care îndeosebi este cerut pentru plățile în afară”²⁸. Capitalul străin putea veni însă și sub forma unor împrumuturi de stat, fără a știrbi însă independența României²⁹. Așadar, accentul în cererile privind participarea capitalului străin trebuia să cadă pe dotare, tehnologii și educație profesională de specialitate și nu pe cooperarea strict financiară³⁰.

Cu privire la premisa cea mai importantă a Legii Minelor, la programul economic liberal din decada brătienistă, marele diplomat Nicolae Titulescu a afirmat în anul 1926 că „*prin noi înșine*, pe care mulți ar dori s-o ridiculizeze, era singura politică rodnică pentru România; nu era vorba de a ridica un zid chinezesc, ci de a realiza o reală stăpânire a propriilor idealuri”³¹.

Principiul colaborării loiale, prin schimb reciproc, fără a se primejdui independența economică a statului român, stă la baza conduitei reprezentanților diplomației economice românești aflați în dialog cu politicieni, oameni de afaceri și diplomați ai Marilor Puteri. Această teză a fost expusă și în memoriul adresat străinătății, în anul 1924 și în interviurile acordate tot de Vintilă I. C. Brătianu la Londra și la Paris, ori în actul de apărare față de *Manifestul bancherilor* din 1926, care condamna tendința de industrializare a țărilor agrare și pledau pentru măsuri de protecție a economiilor statelor pe care le reprezentau financiar³².

²⁷ *Naționalismul economic...*, p. 58.

²⁸ A. N. I. C., *Fond Casa Regală*, Dosar nr. 9/1923, f. 8.

²⁹ V. I. Brătianu, *Situația financiară a României*, București, 1925, p. 18-19.

³⁰ I. N. Angelescu, *Politica economică a României*, București, 1919, p. 37-38.

³¹ *Vitorul*, 16 iunie 1926, p. 2.

³² *Naționalismul economic...*, p. 61-63; P. N. Panaitescu, *Manifestul economic al bancherilor din Europa*, București, 1926; *Adevărul*, 24 octombrie 1926.

VINTILĂ I. C. BRĂTIANU AND THE MINE LAW
MODIFICATIONS PREMISES (1895-1924)

Abstract

Till 1922, Romania would be European main oil producer. Legal, economic and financial project "By Our Selves!" issued by Romanian National Liberal Party One at the beginning of the XX Century was one of the most important vectors of Romanian Economic development in the period from 1895 to 1924.

The work „Vintilă I. C. Brătianu and the Mine Law Modifications Premises (1895-1924)“ presents some of the most interesting steps of the way to legally and diplomatically express Romanian Economical Diplomacy loyal partnership principle, based on mutual exchange, to avoid threats to Romanian state economical independence.

Based on Vintilă I.C. Brătianu activity, the mentor of the liberal project mentioned ahead, one could say this principle was the backbone of Romanian Economic Diplomacy conduct during the diplomatic dialogue held with Great Powers politicians, businessmen and diplomats.